

Kiss Csaba

Arany János a magyar és az egyetemes zenekultúrában

Az Arany János-émlékév alkalmából kibocsátott egyedi emlékérmé hátoldala, tervezője Király Vilmos szobrászművész

„Kevés számú lyrai darabjaim közül most is azokat tartom sikerültebbeknek, a melyek dallamát hordtam már, mielőtt kifejlett eszmém lett volna – úgy hogy a dallamból fejlődött mintegy a gondolat. Sőt balladáim fogalmazásakor is, az első, még homályos eszme felködlésénél már ott volt a rhythmus, a dallam, rendszerint nem eredeti, hanem valami régi népdalhang, mely nem tudom, micsoda sympathiánál fogva éppen a szülemelő eszméhez társult...”

A fenti sorokat Arany János Nagykőrösön 1860. április 14-én kelt levelében írta költő barátjának, Szemere Pálnak. Szabolcsi Bence 1953-ban megjelent tanul-

mányában így ír ezekről a gondolatokról: „*Ez a nyilatkozat – hasonlókat Goethe és Schiller vallomásaiból is ismerünk – nem kevesebbet jelent, mint hogy a nagy Arany-költemények java mögött zenei emlékek s éppen népi dallamemlékek lapanganak...*”

Ismeretes, hogy Arany János egy egész népdalgyűjteményt hagyott az utókorra, közel másfélszáz dallamot írt le öregkorában emlékezetből. Több évtized távolából, fejezetekbe rendszerezve kottázta le a dalokat, mindezt olyan precizitással, hogy maga Kodály is elismerően nyilatkozott róla: „*lejegyzései zenei szempontból oly pontosak és lelkiismeretesek, hogy szinte minden zenész kortársát felülmúlják.*” Nem lehetnek tehát kétségeink afelől, hogy a fiatal korában vándorszínészként szép zengő baritonjáért is dicsért Arany János életében milyen meghatározó szerepe volt mindvégig a zenének. Megfogalmazódik a kérdés: hány népdalt ismerhetett fiatalkorában Arany János, ha évtizedekkel később is le tudott jegyezni mintegy 140 éneket?

Arany költészetének zenei gyökereire minden bizonyosan ösztönösen ráéreztek már kortársai is. Képzett és műkedvelő zeneszerzők egész sora fordult Arany verseihez, s készített többnyire zongorakíséretes műdalt valamelyik költeményére. Minden valószínűség szerint legelső megzenésített költeménye a Nemzetőr dal (Süvegemen nemzeti szín rózsá...) című verse volt. Ennek keletkezési története szinte percről percre ismert:

„1848 júniusában a IX. honvédszászlóalj önkéntesei Szalontára bevonulván. Arany, amint este 7 órakor hazament lakására, pár perc alatt megírta ezt a versét: Süvegemen nemzetiszín rózsá, Ajakomon kedves babám csókja stb. Félnyolckor már ott volt a Rozványék boltjában, hol Fónyad [Fónagy] József szalontai honvéd fivólán mindjárt dalt szerzett hozzá, ezt Rozvány György lehangjegyezte és este 9-kor már a kilences honvédeket is megtanították az új dalra, melyet csakhamar széltében énekeltek a táborban.”

Arany verseinek népszerűségét igazolhatja, hogy számos zeneszerző kortárs komponált zenét valamelyik Arany vershez, így gróf Festetich Leó (1800–1884), Mosonyi (Brand) Mihály (1815–1870), Bartalus István, Kohányi Sámuel, Simonffy Kálmán (1832–1881), Zichy Géza (1849–1924). A 19. század második felében divatos műfaj volt a melodráma, tulajdonképpen hangszerkíséretes színpadi szavalat. Arany János balladái közül többhöz írt kísérőzenét Révfy Géza. Kapi Gyula és Lányi Ernő tartozik még az ismertebb melodrámaszerzők közé.

A századforduló táján már zenés színpadi művek, operák is születtek Arany költeményei nyomán. Mihalovich Ödön, a Zeneakadémia egykori igazgatója a Toldi szerelméből írt wagneriánus zenedrámát 1895-ben, öt évvel később a kolozsvári zeneiskola vezetője, Farkas Ödön készítette el Tetemrehívás c. egyfelvonásos operáját. Rékay Nándor, az Operaház karmestere 1906-ban a *Nagyidai cigányok* történetére írt nagyszabású, három felvonásos dalművet. Sajnos egyik

darab sem aratott maradandó sikert, néhány előadás után valamennyi a feledés homályába merült.

Ha felsorolnánk mindazon zeneszerzők nevét, akik valamilyen műfajban Arany János egyik-másik versét zenésítették meg, közel 60 nevet tartalmazó lista jönne ki. Közülük sok alig ismert, műkedvelő zeneszerzőt takar, de szerepel a listán Kodály Zoltán, Weiner Leó, Bárdos Lajos, Kadosa Pál, Farkas Ferenc, Ligeti György, Decsényi János, Sári József, Bozay Attila és Vajda János is, valamennyien kiemelkedő alakjai a 20. századi magyar zenetörténetnek. A nemzetközi zenei életben Kodály mellett Ligeti György számít a legjelentősebbnek. Ő 1956-tól fél évszázadon keresztül Németországban, majd Ausztriában élt, s az utóbbi évtizedek egyik legnagyobb hatású szerzőjeként tartja számon a zenei világ. Ligeti öt Arany verset zenésített meg, pontosabban csak négyet, mert az ötödik versnek csak a fordítója Arany János, az eredeti költeményt – *Az ördög elvitte a fináncot* címmel – Robert Burns írta (Ligeti György: *Öt Arany-dal*). Kodály kétszer fordult Arany költészetéhez; az opuszám nélküli *Négy dal* első tétele a *Haja, haja* című versre készült, míg a második feldolgozás egy nőikari remekmű, a *Csalfa sugár* című. Érdeemes megemlíteni, hogy ugyanez a költemény, amely egyben az *Ószikék* egyik utolsó darabja, Ligeti figyelmét is felkeltette, az ő ciklusának a kezdő dala készült ugyanerre a szövegre.

A 20. század utolsó harmadában már a könnyűzenei illetve a népzenei és világizenei műfajok képviselői is felfedezték Arany János költészetét. Olyan közismert előadóművészek, dalszerzők, mint Szörényi Levente, Sebő Ferenc vagy a Kalácska együttes vezető Gryllus Dániel is számos Arany verset, balladát zenésítették meg. Szintén több költeményt dolgozott fel Dinnyés József, Kobzos Kiss Tamás és Victor Máté. Ide sorolhatók még az újabb generációhoz tartozó Szarka testvérek (Ghymes) és Szirtes Edina Mókus.

Napjaink nemzetközi zenei életének egyik markáns egyénisége a walesi származású zeneszerző, karmester, Karl Jenkins (1944–). Mértékadó források szerint ma az egyik legtöbbet játszott kortárs szerző, műveit világszerte óriási sikerrel mutatják be. Felvételei az EMI/Virgin Classics és a Deutsche Grammophon lemeztársaságoknál jelentek meg. Több egyetem tiszteletbeli professzora illetve díszdoktora, a londoni Királyi Zeneakadémián (Royal College of Music) tantermet neveztek el róla. Számos kitüntetés birtokosa, II. Erzsébet királynő 2005-ben lovagi címet adományozott neki. 2011-ben Budapesten mutatták be *Bards of Wales* című kantátáját. A darab azóta eljutott több európai országba, sőt a new yorki Carnegie Hall-ban is előadták. Kiadója a nemzetközi zenei életben meghatározó Boosey&Hawkes. A Jenkins-műnek köszönhetően Arany János nevét és a *Walesi bárdok*-at mára már egyre több helyen ismerik a világon.

www.boosey.com/cr/music/Karl-Jenkins-The-Bards-of-Wales/55153

BOOSEY & HAWKES

Please Log In

Home Composers Publications Shop Watch & Listen Connect Rental & Licensing Film, TV & Advertising

Home Composers Catalogue Search

Search Catalogue

IN THIS SECTION

- Overview
- Complete Index
- Other Catalogues
- Featured Publications
- Watch & Listen
- Online Scores
- Performances
- Anniversaries
- News
- New Recordings
- New Books
- New Publications
- What's New
- Photo Gallery
- Explore Genres

FEATURED COMPOSERS

Select...

Jenkins, Karl: The Bards of Wales (A walesi bárdok) (2010-11) 40'
for chorus, tenor solo and orchestra

Music Text

Janos Arany, English translation by Peter Zollman, Welsh translation by Twm Morys (H,E,Welsh)

Scoring

Solo parts: King Edward (T), Minstrel (Bar, T or unbroken voice), Bard 1 (Bar), Bard 2 (high voice), Bard 3 (Bar), chorus, 2.2.corA, 2.bcl, 2.dbn-4.3.0.2trbn, btrbn, 1-timp-perc(3): xyl/SD/susp.cym/t.bells/wind chimes/BD/glsp/tamb/tom-t/cyms/susp.cym-harp-strings.

[Abbreviations](#) (PDF).

Territory

This work is available from Boosey & Hawkes for the world.

World Premiere

21/06/2011

Béla Bartók National Concert Hall , Budapest

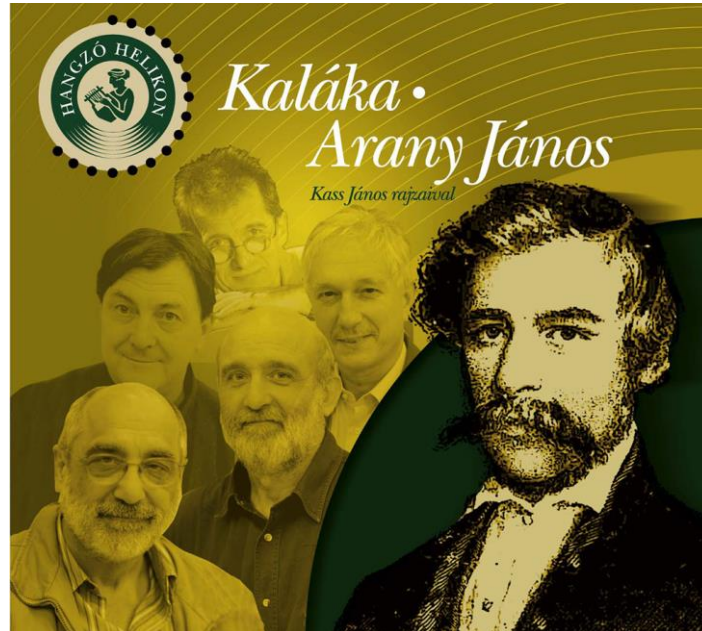
Cardiff Mixed Choir - Cor Caerdydd, English Concert Singers / MÁV Symphony Orchestra Budapest, Kodály Choir of Debrecen, Cantemus Mixed Choir of Nyiregyháza, / Karl Jenkins

Rental Online Score

A Boosey&Hawkes kiadó honlapjának részlete

Zichy Mihály: Illusztráció a Walesi bárdokhoz

A Kaláka együttes Arany János-CD-jének borítója

A Jenkins-CD borítója

Irodalom

- Arany János hátrahagyott iratai és levelezése.* 4. kötet. (1889) Kiadja: Ráth Mór, Budapest.
- Arany János népdalgyűjteménye.* Közzéteszi Kodály Zoltán és Gyulai Ágost. (1952) Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Márki Sándor (1917): *Arany János szalontai éveiből.* Irodalomtörténet, 1917/3-4., 130-131.
http://www.epa.hu/02500/02518/00035/pdf/EPA02518_irodalomtortenet_1917_03-04_120-133.pdf (2017. 09. 01.)
- Dr. Sonkoly István: *Arany János és a zene.* Különlenyomat a Nagykőrösi Arany János Társaság 1938–39. évi évkönyvéből.
- Szabolcsi Bence: *Arany János népdalgyűjteménye* (1953) In: Kodály-mérleg, 1982. Tanulmányok. Válogatta és szerkesztette Breuer János. Gondolat Kiadó, Budapest, 1982.